

VII

Van Boetzelaers Oorlogsouders

In zijn dissertatie over Gemmeker verwijst Ad van Liempt in een voetnoot naar het boek *Oorlogsouders* van Isabel van Boetzelaer. Hij laat daarbij naar zijn relatie met de schrijfster en haar boek toe te lichten. Dit terwijl haar boek zoveel teweeg heeft gebracht dat inmiddels gesproken kan worden van de zaak Van Boetzelaer. Isabel van Boetzelaer schreef in *Oorlogsouders* over haar vader, een SS'er die in Den Haag bij de Sicherheitsdienst werkte, maar volgens haar geen hekel had aan Joden.¹⁷⁶ Ze schrijft ook over haar Duitse grootvader van haar moeders kant, eveneens van adel en eveneens bij de SS: hij speelde een heldenrol, omdat hij in verzet kwam en deelnam aan de aanslag op Hitler in 1944. Voor de cover schreef Van Liempt een aanbeveling: 'Ik lees veel familiegeschiedenissen en oorlogsmemoires, maar dit hoge niveau komt zelden voor.' Bij de presentatie van het boek in het Goethe Instituut in Amsterdam op 23 maart 2017 werd door de schrijfster aan Van Liempt het eerste exemplaar aangeboden. Hij hield een toespraak, waarin hij vertelde dat hij 'met veel interesse de ontstaansgeschiedenis van het boek [had] gevolgd.' Hij vervolgt: 'Er zijn allerlei redenen om dat een interessant boek te vinden. Hoe een afgestrafte Nederlandse SS'er en een kind uit een Duits anti-nazi-gezin elkaar [...] ontmoetten en er een hechte harmonieuze relatie ontstaat.' Let weer op het taalgebruik van Van Liempt. In plaats van het woord straffen heeft hij het over afstraffen, wat de bijklank heeft van een te zware straf. Zijn taalgebruik is een bewuste keuze, want Van Liempt wil sympathie wekken voor Willem baron van Boetzelaer. Ter afsluiting zegt Van Liempt: 'Dat is echt een heel bijzonder verhaal. U moet

het allemaal lezen, hoor.’

Van Liempt is helemaal in de ban van de schrijfster en haar boek. Hij verklaart: ‘Het is allemaal gekomen door de liefde.’ Willem van Boetzelaer had de pech verliefd te worden op de dochter van de NSB-burgemeester van Den Haag. Van Liempt verbindt er een verstrekkende conclusie aan: de schrijfster ‘maakt door haar reis naar het verleden van haar vader duidelijk wat de kern van de Duitse bezetting voor veel mensen is geweest. Betrekkelijk kleine oorzaken konden onmetelijk grote gevolgen hebben.’ Isabels Duitse moeder met wie Willem van Boetzelaer na de oorlog trouwde, zat in de zaal. Zij mocht ook het woord voeren op de presentatie, waarvan een verslag te vinden is op de website van de Stichting Adel in Nederland: ‘[De moeder] haalde levensherinneringen op die zij afsloot met de woorden: ‘Dit boek geeft enige indruk hoe jonge mensen op een bepaald ongelukkig moment een noodlottige beslissing nemen en hoe hun leven ook na strafvervolgung getekend blijft, ook voor de familie. Ziet u dit boek gewoon als een tijdsdocument.’ Wat Isabel van Boetzelaer over haar vader Willem schreef waren de verhalen van haar oude moeder. Maar waren die verhalen een ‘tijdsdocument’?

Isabel van Boetzelaer werd in de *NRC* geïnterviewd door Jannetje Koelewijn. Daar vertelde ze over de heldenstatus van haar grootvader. En wat betreft haar vader zei ze: ‘[Hij] had de pech dat hij op het verkeerde moment in de verkeerde kringen zat.’¹⁷⁷ In *Het Parool* was het boek voorpaginieuws. De schrijfster mocht het allemaal nog een keer vertellen: ‘Mijn grootvader was betrokken bij de aanslag op Hitler in 1944 en zat daarvoor vast in de Gestapo-gevangenis in Berlijn. Ik wilde laten zien dat niet alle Duitsers achter Hitler aanliepen.’¹⁷⁸ Het gaat om de bekende bomaanslag gepleegd door Claus von Stauffenberg, die Hitler ongedeerd liet.¹⁷⁹ *De Telegraaf* publiceerde een interview met Isabel van Boetzelaer met als kop: ‘Idealist in de val van de nazi’s’. De schrijfster vertelde over de gesprekken met

haar inmiddels 91-jarige vader: ‘En zo leerde ik die jonge jongen kennen die gedreven was door idealen om de wereld te verbeteren en in handen viel van de verkeerde mensen.’

De wervende tekst van Ad van Liempt heeft veel bijgedragen tot het succes van het boek. En het bleef niet bij een aanbeveling, want hij ging de schrijfster actief helpen bij de promotie. Dankzij hem kreeg haar boek veel aandacht in de pers en op de televisie. Samen met Van Boetzelaer verscheen Van Liempt in het televisieprogramma *Jacobine* op Zondag om haar boek aan te prijzen. Het motto van dit praatprogramma, uitgezonden kort voor 4 mei was: ‘Wat zeggen de oorlogsverhalen nog en wat kunnen wij er nog mee?’¹⁸⁰ Vervolgens was Isabel van Boetzelaer te gast op NPO radio 5.¹⁸¹ Weekblad *Margriet* verlootte tien exemplaren van het boek onder zijn lezers.¹⁸² In het mei-nummer van het *Historisch Nieuwsblad* stond *Oorlogsouders* bovenaan een lijst met aangeraden boeken over ‘de oorlog na de oorlog.’¹⁸³

Van Liempt zelf besprak het boek in *De Volkskrant*.¹⁸⁴ Vanzelfsprekend was hij enthousiast. Van Liempt schrijft: ‘Isabel van Boetzelaer [heeft] haar ouders bevraagd over hun verleden en deed de ene verbazingwekkende ontdekking na de andere. Haar moeder was Duitse, afkomstig uit een familie die zich tegen de nazi’s had verzet. Haar vader ging als jongen bij de Waffen-SS en had daarna een leidende rol gespeeld bij een foute afdeling van de Haagse politie.’ Dat haar vader dienst nam bij de SS heeft voor Van Liempt een eigen logica: hij was nu eenmaal verliefd op de dochter van de NSB-burgemeester van Den Haag en dacht zo zijn kansen te vergroten. Na de oorlog werd Van Boetzelaer veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf. Na twaalf jaar kreeg hij gratie. Van Liempt noemt deze periode ‘voor mij het meest aangrijpende deel van het boek. [Het] is mij voor het eerst pas duidelijk geworden hoe ontzettend lang dat eigenlijk is.’ Tijdens zijn gevangenisstraf werkte Van Boetzelaer in dezelfde Limburgse kolenmijn

als Gemmeker, dat is het *trait-d'union*, en in zijn dissertatie gebruikte Van Liempt een fragment uit een brief van de eerste om te laten zien hoe zwaar dat werk was.

In adellijke kringen kreeg het boek een warm onthaal. Jonkheer Dolph Boddaert schreef in zijn bespreking dat Willem van Boetzelaer betrokken was 'bij arrestaties van criminelen, maar ook van leden van het Nederlandse georganiseerde verzet'. Het opsporen en arresteren van ondergedoken Joden vergeet hij hier te vermelden. En hij voegt er een verontschuldiging aan toe: 'Hij [Van Boetzelaer] zat op een rijdende trein waar hij niet af kon springen.' De suggestie wordt gewekt dat Van Boetzelaer zijn werk met tegenzin deed en er liever mee was opgehouden.¹⁸⁵ Maar dat er zoets is als vrijheid van keuze wordt daarbij door Boddaert genegeerd. Isabel van Boetzelaer kon haar boodschap na haar media-succes verder uitdragen. Ze werd uitgenodigd om in september 2017 een lezing te houden in Westerbork. Ze keek uit naar die lezing: 'Ik wil in Westerbork in debat gaan', zei ze.¹⁸⁶ Ze ging ook in schoolklassen spreken over haar boek.¹⁸⁷

Er kwam zegge en schrijve één kritische reactie op *Oorlogsouders*. Naar aanleiding van het interview met Isabel van Boetzelaer stuurde Chaja Polak een brief naar de *NRC*. Deze werd geplaatst op 22 maart 2017. Zij schreef: 'Blijkbaar is nu de tijd aangebroken zachte SS'ers ten tonele te voeren en begrip voor hen op te brengen. Deze gedachte ontstond na het lezen van het interview met Isabel van Boetzelaer (20 maart 2017). Voor de duidelijkheid: dat Isabel van Boetzelaer van haar vader hield, en het ondraaglijk was een kind te zijn van een SS'er, is alleszins begrijpelijk. Maar niet dat zij haar terechte kritiek op hem uiteindelijk verzwakt en verzacht.' Chaja Polak, schrijfster van onder andere de romans *Tweede vader*, *Zomaar een vrijdagmiddag* en *Twintig minuten*, waarin ze de napijn van de oorlog voelbaar maakt, besloot zich in deze zaak verder te verdiepen.

Toen Maarten van Voorst tot Voorst het boek las bekropen hem twijfels. Hij ging op onderzoek uit en toonde in een artikel in *De Nederlandse Boekengids* begin september 2017 aan dat deze bestseller bestond uit een ‘potpourri van vervalsingen, verzinsels en plagiaten.’¹⁸⁸ De Duitse grootvader van Van Boetzelaer was geen verzetsheld, maar commandant van het beruchte Stalag-XII-A krijgsgevangenenkamp. Dat is gedocumenteerd in een boek over de geschiedenis van deze adellijke familie.¹⁸⁹ Haar moeder was niet anti-nazi, zoals in het boek staat, maar juist een overtuigd nazi. En – het ergste – haar vader was geen sympathieke SS'er die niets tegen Joden had, want met zijn beruchte commando zocht hij actief naar ondergedoken Joden. De publicatie van Van Voorst leidde ertoe dat Van Boetzelaer haar boek aanpaste. Een beetje althans. Ze voegde informatie over haar grootvader toe. De verhalen over haar vader schreef ze nu op het conto van haar oude moeder.

Over de herziening van het boek werd bericht in onder meer *Het Parool* en voor de *NRC* werd ze geïnterviewd door Jannetje Koelewijn.¹⁹⁰ Maar ook Isabel van Boetzelaer kreeg telkens weer het woord en mocht bijvoorbeeld in *Het Parool* verklaren: ‘Ik bedoelde het als familieverhaal om jongeren te waarschuwen, zodat ze er lering uit kunnen trekken.’¹⁹¹ En: ‘Ik vergoelijkte niets opzettelijk’. Jonkheer Dolph Boddaert zag af van een rectificatie – integendeel, met enthousiasme werd op de website Adel in Nederland de derde druk aangekondigd. De lezing die de schrijfster zou houden in Westerbork werd pas na herhaalde zware protesten eerst uitgesteld en daarna afgezegd. RTV Drenthe publiceerde de officiële verklaring van Herinneringscentrum Kamp Westerbork: ‘Het door laten gaan van de lezing zou veel emoties oproepen en veel pijn geven. [...] Hier is niemand bij gebaat en er is daarom besloten de lezing niet door te laten gaan. [...] In deze familiechroniek blijken fouten te zitten. Van Boetzelaer heeft dit erkend en aangegeven nader onderzoek te willen doen. Haar boek is op dit moment dus niet compleet.’

Directeur Dirk Mulder voegde daaraan toe: ‘Het is goed om nu tijd te nemen en in een later stadium en op een andere wijze aandacht te besteden aan de uitgebroken discussie.’¹⁹² De typering ‘niet compleet’ is een eufemisme en van een ‘uitgebroken discussie’ was geen sprake, want iedereen inclusief de schrijfster erkende de fouten in haar boek. Toch trok alleen journalist Willem Bouwman in het *Nederlands Dagblad* de conclusie dat niet alleen Isabel van Boetzelaer blaam trof: ‘Het is ook ontluisterend voor wie haar boek bejubelen, zoals Ad van Liempt.’¹⁹³ De schrijfster zelf vocht terug: ‘Overall worden zaken uit hun verband gerukt. Eigenlijk heb ik nergens mijn woord kunnen doen, behalve in een nog te verschijnen magazine van Comité 4 en 5 mei.’¹⁹⁴

Maarten van Voorst las de herziene vierde editie en concludeerde dat ook die niet deugde.¹⁹⁵ Het bleef witwassen van een zwart verleden, vergoelijken en goedpraten met argumenten van het soort: ‘als ik het niet doe [ondergedoken Joden opsporen], doet een ander het’. Van Voorst toonde aan dat Van Boetzelaer bewust informatie over haar vader en grootvader had achtergehouden. Iedere recensent had trouwens snel kunnen checken of de feiten klopten in het standaardwerk over Den Haag in de Tweede Wereldoorlog. Bart van der Boom schrijft over de afdeling van de Sicherheitspolizei Den Haag die geleid werd door Van Boetzelaer en die honderden arrestaties verrichtte. De meeste mensen die ze oppakten overleefden hun arrestatie niet. En tenslotte schrijft Van den Boom meer gedetailleerd: ‘Sommigen hadden waarlijk plezier in hun werk. Van Boetzelaer [...] vond enkele maanden voor het eind van de oorlog nog een ondergedoken Joodse familie, ‘zeer verheugd’ bekeek hij zijn vangst en zei “Een Jood, een Jodin en nog een Jodin, dat hadden jullie niet gedacht dat we jullie toch nog zouden krijgen”’.¹⁹⁶ Deze passage is door Van Boetzelaer bewust verzwegen in haar boek.¹⁹⁷ Het taalgebruik in de herziene vierde editie van *Oorlogsouders* spreekt nog altijd boekdelen. Over de periode waarin Willem van

Boetzelaer zijn commando leidde bijvoorbeeld: 'Deze schimmige wereld waarin goed en fout nauwelijks van elkaar te onderscheiden waren, werd Willems werkterrein'. Elders schrijft Van Boetzelaer over het 'ingewikkeld niemandsland tussen illegaliteit en SD'. Zulke zinnen vloeien rechtstreeks voort uit de accommodatie-visie van de tandem Ad van Liempt en Hans Blom.

Maar het is nog erger, want Willem van Boetzelaer komt voor in Van Liempts eigen boek *Jodenjacht* uit 2011, waarin resultaten van een project van het Nationaal Archief werden gepresenteerd. Onder leiding van archivaris Jan Kompagnie deden zes historici onderzoek in het archief van het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging.¹⁹⁸ Zij schreven daarover elk een artikel, waarbij co-redacteuren Van Liempt en Kompagnie een inleiding schreven. De vraag is of Van Liempt de door de 'jonge onderzoekers' geschreven artikelen gelezen heeft, want Willem van Boetzelaer komt daarin voor. Het gaat om een arrestatie door Van Boetzelaer van een ondergedoken Joods meisje en haar oom. Hun vluchtpoging mislukte. Er werd geprobeerd het meisje over te halen om als verklikster te werken, wat ze weigerde. Ze krijgt een dreigend advies: 'Doe maar warme kleren aan, want in Polen is het koud.' Het verhaal is te vinden in het hoofdstuk 'Verraad' dat geschreven is door Margot van Kooten.¹⁹⁹ Ook een latere ondergeschiede van Willem van Boetzelaer komt voor in dit boek, in het hoofdstuk 'Geweld' door Liesbeth Sparks. Het betreft Johannes Krom, iets later een berucht lid van het commando waarover Willem Boetzelaer het bevel voerde. Hij martelde onder meer de student Hans Polak na zijn arrestatie. Hij moest op last van Krom in de Scheveningse gevangenis 200 diepe kniebuigingen maken, waardoor hij zich de volgende dag volgens zijn celgenoten nauwelijks meer kon verroeren.²⁰⁰ Hans Polak overleefde de oorlog niet. Als oorlogsexpert Van Liempt de moeite had genomen zijn eigen boek uit de kast te halen, dan had hij tijdens zijn begeleiding bij het schrijfproces Isabel van Boetze-

laer kunnen behoeden voor pijnlijke fouten.

Chaja Polak, dochter van Hans Polak, realiseerde zich inmiddels dat Johannes Krom, die kort daarna lid werd van het commando Van Boetzelaer, in april 1944 haar ouders had opgepakt op hun onderduikadres. Zij werd niet meegenomen omdat Krom dacht dat haar ouders een zoontje hadden. Chaja, toen twee-en-een-half jaar oud, werd diezelfde avond nog door het verzet naar een ander adres overgebracht.²⁰¹ Ze beschrijft dit in haar boek *De man die geen hekel had aan joden. Een botsing met het verleden*, dat in 2018 uitkwam bij uitgeverij Atlas Contact.²⁰² Het onderzoek voor haar boek, onder meer in het Centraal Archief Bijzondere Rechtspraak (CABR), deed ze met historicus en documentairemaker Hans Fels, haar na de oorlog geboren halfbroer. Het boek laat zien hoever het idee van nivellering is doorgedrongen in het huidige beeld van de bezettingsjaren, waarbij collaboratie wordt vergoelijkt. Ook het besmette en verhullende taalgebruik van Isabel van Boetzelaer wordt zichtbaar gemaakt. Chaja Polak weeft in haar boek haar eigen geschiedenis door deze analyses, om te laten zien waartoe de nazi-ideologie heeft geleid. Een onderwerp dat geheel uit beeld blijft in *Oorlogsouders* is de Holocaust; er wordt zelfs met geen woord gerept over de genocide. Desondanks promoveerde Ad van Liempt *Oorlogsouders* met groot enthousiasme. De pers viel helemaal niets op en stelde geen kritische vragen, integendeel, daar overheerste ook enthousiasme over deze kijk op de oorlogsjaren. Daarom is het boek van Chaja Polak in de eerste plaats een aanklacht tegen de pers, en tegen onkritische journalisten die de onjuiste informatie en het misleidende taalgebruik in *Oorlogsouders* niet doorzien hadden en aan Isabel van Boetzelaer een podium gaven om haar boek te promoten. Zelfs het *Historisch Nieuwblad* had haar boek bovenaan gezet in een lijst met aangeraden boeken over 'de oorlog na de oorlog'.²⁰³

Chaja Polaks uitgever vroeg Herinneringscentrum Kamp Westerbork hun auteur te laten interviewen, maar dit verzoek werd geweigerd. Dit in

scherp contrast met Isabel van Boetzelaer, die door directeur Dirk Mulder persoonlijk was uitgenodigd, zoals ze in *Trouw* verklaarde.²⁰⁴ Het boek van Chaja Polak werd zelfs uit de museumwinkel geweerd, net als eerder de Gemmeke-biografie van Lotte Bergen.²⁰⁵ Spontaan ontstond een actiegroep met de nogal cynische naam 'Polak naar Westerbork'. Het antwoord uit Westerbork was dat zij zich mocht opgeven voor de zogenaamde getuigenlezingen. De actiegroep vond dit geen pas geven. Na bemiddeling kwam er een compromis: Chaja Polak mocht spreken, maar pas na 1 juli, na het afscheid van Dirk Mulder. De actiegroep bleef actief, waarna Polak onder overweldigende belangstelling haar boek op zondag 17 maart 2019 in Westerbork mocht presenteren.

In de pers kreeg het boek van Chaja Polak aandacht, maar dan werd altijd weer aan Isabel van Boetzelaer het laatste woord gegeven. In *Trouw* verscheen zelfs een dubbel-interview met beide schrijfsters, zonder dat Chaja Polak wist dat Van Boetzelaer óók een hele pagina zou krijgen om haar boodschap te verspreiden. Haar was verteld dat Isabel van Boetzelaer in het kader van hoor en wederhoor slechts een korte reactie mocht geven. In haar desondanks uitgebreide interview zei Van Boetzelaer dat ze wel begrip had voor Chaja Polak, maar ze besloot met kritiek: 'In haar boek laat mevrouw Polak geen enkele ruimte voor een ander inzicht, voor nuance. Ze gooit de deur helemaal op slot. Dat vind ik jammer, want zo heeft een gesprek met haar geen zin. Terwijl het juist zo belangrijk is om begrip voor elkaar te kweken. Daar heb je zoveel meer aan dan iemand helemaal neer te sabelen.'²⁰⁶ De krant drukte naast elkaar foto's af van de ouders van Chaja Polak, beiden gedeporteerd naar Auschwitz – alleen haar moeder keerde terug - en van de ouders van Isabel van Boetzelaer, die de respectabele leeftijd van negentig jaar bereikt hadden. Daarvoor verontschuldigde de krant zich later.²⁰⁷

Chaja Polak werd op 4 november 2018 uitgenodigd in het VPRO-radio-

programma OVT om te praten over haar boek. Tot haar verrassing kwam historicus Bas Kromhout in de studio aanschuiven. Ze zou een vol kwartier lang worden geïnterviewd over haar boek, maar Kromhout vulde ruim de helft van de tijd met zich af te vragen of Willem van Boetzelaer al dan niet wist van het vermoorden van Joden tijdens zijn tweejarige deelname aan het Oostfront als vrijwillig lid van de Waffen-SS. Niet de meest essentiële kwestie en bovendien was dat volgens hem niet te bewijzen. Maar daarna werd duidelijk waarom hij in werkelijkheid was uitgenodigd. Hij verweet Chaja Polak haar kritiek op Ad van Liempt vanwege diens aanbeveling voor *Oorlogsouders*. Hij sprak haar toe: ‘Wat ik wel bezwaarlijk vond aan uw boek is dat u pagina’s lang Ad van Liempt daarmee..., u vraagt zich af hoe kan Ad van Liempt dat gedaan hebben. Ad van Liempt wordt daarmee bijna het symbool van die nivellering en, als ik toch kijk naar Ad van Liempts eigen werk, *Jodenjacht* en *Kopgeld*, dan is hij daar het tegendeel van, dus ik vind het eigenlijk niet helemaal eerlijk dat Ad van Liempt nu, zeg maar, als een soort pars pro toto van nivellering wordt geëtaleerd.’²⁰⁸ Het is interessant deze passage nog eens te beluisteren. Al hakkelend geeft Kromhout de hem kennelijk opgedragen boodschap af. Door zijn optreden had Chaja Polak nauwelijks tijd om in te gaan op de inhoud van haar boek, maar zij liet zich niet uit het veld slaan. Ze reageerde met erop te wijzen dat Van Liempts aanbeveling een boek gold dat de trend van nivellering bevorderde en dat Van Liempt als lid van de Raad van Advies van Westerbork juist en onjuist van elkaar had moeten kunnen scheiden. Van Liempts aanbeveling was voor haar daarom ‘een dolkstoot in de rug’. Dat was de aanval van Bas Kromhout natuurlijk ook.

De enige krant die zich duidelijk uitsprak in een recensie van Polaks boek was het *Reformatorisch Dagblad*: ‘Er was wel degelijk een keus om bij de SS te gaan, mee te werken aan het opsporen van Joden en verzetslieden, gewelddadige medewerkers te accepteren. Daarnaast is het slachtofferschap

van Van Boetzelaer van geheel andere aard dan van Joden: hij kreeg immers rechtvaardige straf voor zijn bewust gekozen daden. Dit besef ontbreekt geheel.²⁰⁹

Pas op 12 januari 2019 zei Ad van Liempt voor het eerst iets over zijn betrokkenheid bij *Oorlogsouders*. Terloops in een interview waarin hij alvast zijn proefschrift over Gemmeke aankondigde, en niet in een landelijk dagblad, maar in het *Dagblad van het Noorden*. Daar zegt hij: ‘Ik heb het boek nauwelijks gelezen, een beetje gescand. En een wervend zinnetje opgeschreven, waar ik heel veel spijt van heb. Mijn uitgangspunt is altijd dat zoveel mogelijk mensen een boek over de oorlog moeten lezen. Daarom ga ik in op dat soort verzoeken. Maar ik had het natuurlijk nooit zonder voorkennis moeten schrijven.’ Journalist Bart Droog concludeerde: ‘In de zaak Van Boetzelaer heeft Van Liempt nooit écht excuses aangeboden voor zijn betrokkenheid bij *Oorlogsouders*’ [...] Uit alles blijkt dat Van Liempt actief betrokken was bij de productie en promotie van *Oorlogsouders*. Een serieuze spijtbetuiging kan dit dan ook niet genoemd worden. En stel dat Van Liempt nu wél de waarheid vertelt. Waarom heeft hij zich dan geleend voor de promotionele activiteiten in 2017? Waarom publiceerde hij toen een aanbeveling voor het boek dat hij alleen “een beetje gescand” heeft in *De Volkskrant*?²¹⁰ Het zijn vragen waarop Van Liempt nooit antwoord heeft gegeven. Wel zei hij in het interview in het *Dagblad van het Noorden*: ‘Dat was wel een dieptepunt in mijn carrière.’ Zijn spijt betreft dus vooral zijn eigen carrière, niet de schade die hij bij anderen heeft aangericht. Ook de kopers van de eerste drie drukken konden zich bekocht voelen, want zij bleven door hem zitten met een inhoudelijke misdruk, evenals, wat erger is, veel bibliotheken, waar de eerste druk op de plank blijft staan. Bovendien maakte Van Liempt zich al doende zelf tot slachtoffer.

Van Liempts spijt kwam ook erg laat. Maarten van Voorst had al op 24 augustus 2017 aangetoond dat het boek van Van Boetzelaer niet deugde.

Van Liempt heeft er dus bijna anderhalf jaar over gezweven. Op 29 oktober 2018 verscheen het boek van Chaja Polak. Ook daarover bleef Van Liempt zwijgen. Chaja Polak schreef hem een brief om hem te vragen publiekelijk afstand te nemen van zijn aanbeveling voor Van Boetzelaers boek. Dat weigerde hij. Hij schreef haar terug ‘mijn bijdrage was slechts beknopt’.²¹¹ De zaak Van Boetzelaer werd door Frits Barend in april 2019 vermeld in zijn artikel in *Het Parool*. In zijn reactie op dat stuk schreef Van Liempt: ‘Ik heb een paar jaar geleden te lichtvaardig een boek aangeprezen dat ik onvoldoende bestudeerd had. Dat was fout en daarvoor heb ik in het verleden al meermalen mijn excuses aangeboden.’ Omdat Ad van Liempt in 2019 nog altijd niet openlijk het boek en de boodschap van *Oorlogsouders* veroordeeld had, schreef Chaja Polak een brief naar *Het Parool*: ‘Omdat hij *Oorlogsouders* promootte, een boek dat een gevaarlijk onjuist beeld geeft van de oorlog, vroeg ik Van Liempt, eerst in een brief, daarna in mijn boek, een open brief te schrijven en recht te zetten wat zo fout is gegaan. Bij dezen vraag ik hem dat opnieuw. Veroordeel misdaden alsnog, Van Liempt.’²¹²

Jort Kelder bracht op 4 mei 2019 tijdens een interview met Ad van Liempt in het televisieprogramma Buitenhof de zaak Van Boetzelaer ter sprake: ‘Kijk, het [de kritiek] is gestoeld natuurlijk op de affaire Van Boetzelaer. Het boek *Oorlogsouders* van de dochter van Van Boetzelaer. U heeft dat boek eigenlijk in ontvangst genomen, u heeft er uw goedkeuring aan gegeven, u heeft dat later in moeten trekken omdat dat boek niet klopte.... Daar stoelt volgens mij de, zelfs misschien wel, haatcampagne op.’ Ad van Liempt antwoordt: ‘Ja, dat is ook begrijpelijk, ik heb..., daar heb ik een fout gemaakt, ik heb die ook omstandig toegegeven. Ik heb dat verkeerd ingeschat. Je hebt dat wel eens, mensen vragen of je een aanbeveling wil doen voor een boek, dat doe je dan uit goeiigheid en dat heb ik slordig gedaan, dat had ik niet moeten doen. Dat heb ik inmiddels een keer of achttien verklaard.’ Inmiddels is het duidelijk dat er meer speelde dan alleen ‘goeiig-

heid' en dat er van achttien keer excuses geen sprake is. En spreken van een 'verkeerde inschatting' is meer dan een eufemisme. Want wat bedoelt hij daarmee? Wat heeft Van Liempt precies verkeerd 'ingeschat'?